

## **ПРИЙОМ КОНТРАСТУ У П'ЄСІ ТЕННЕССІ ВІЛЬЯМСА «СКЛЯНИЙ ЗВІРИНЕЦЬ»**

**Постановка проблеми.** Теннессі Вільямс – видатний американський драматург, творчість якого посідає важливе місце у розвитку театру в Сполучених Штатах Америки. В історію світової літератури Теннессі Вільямс увійшов як автор унікальної концепції «пластичного театру». Творчий спадок великого драматурга тематично збагатив театр, розкрив у ньому нові можливості і підніс його на новий рівень. Вперше свою концепцію «пластичного театру» він втілює у процесі постановки п'єси «Скляний звіринець» (1945).

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** показав, що творчість Теннессі Вільямса досліджувалася як вітчизняними, так і зарубіжними літературознавцями (Г. Злобин, Б. Нельсон, К. Гічан, В. Гасвський, А. Проніна, В. Шаміна, Р. Хейман, В. Неделін, Д. Паркер), але увага приділялася в основному теорії «пластичного театру», психологізму п'єс Вільямса та системі образів. Г. Гайдаш, досліджуючи особливості жанру п'єси-спогаду, відзначає, що Теннессі Вільямс перший, хто ввів цей термін у драматургію [1]. В. Шаміна, К. Простова-Покровська проаналізували лексико-семантичну систему у ліриці Теннессі Вільямса. Автори відзначають, що схожі образи, метафори, символи присутні як у віршах, так і у п'єсах відомого драматурга [4]. Дж. Пітерсон у своїй науковій праці “Tennessee Williams as a social critic” глибоко та всебічно характеризує героїв «Скляного звіринця», а також наголошує на тому, що Теннессі Вільямс надає певну оцінку соціальному бекграунду в Сполучених Штатах Америки того часу [6]. М. Біллінгтон у своїй статті “Tennessee Williams: the quiet revolutionary” відзначає багатогранність Теннессі Вільямса як драматурга: “He is most often dubbed a “psychological” dramatist, but this ignores his social and political radicalism – as well as his rich talent for comedy” [5].

З точки зору наявності і функціонування в ній прийому контрасту п'єса «Скляний звіринець» не розглядалась. Словник “The American Heritage Dictionary of the English Language” висвітлює поняття контраст як: 1) відмінності, які порівнюються; 2) чітке виокремлення різниці в значеннях; 3) відмінність, особливо сильна протилежність між предметами, об'єктами, що досліджуються [8]. Великий енциклопедичний словник за редакцією А. Прохорова відносить контраст до явищ психологічного впливу на сприйняття людини, визначаючи його: як композиційно-стилістичний принцип розгортання мови й різко окреслену протилежність [2, с. 630]. У Літературознавчому словнику контраст визначається як: протилежність, окреслена у чомусь: рисах характеру, властивостях предметів чи явищ. В основі контраст має антитетичний принцип світосприйняття [3]. Контраст широко використовується у літературі, адже містить у собі глибокий виражальний потенціал.

**Метою дослідження** є аналіз п'єси з точки зору функціонування в ній прийому контрасту як літературного засобу, майстерно застосованого американським драматургом. **Актуальність** цього дослідження полягає в тому, що аналіз п'єси в такому ракурсі відсутній. Відповідно до мети поставлено такі завдання:

- дослідити конфлікти п'єси;
- проаналізувати характери героїв;
- продемонструвати специфіку застосування прийому контрасту Теннессі Вільямсом;
- визначити роль прийому контрасту в цьому творі.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У п'єсі «Скляний звіринець» драматична колізія вибудовується шляхом переплетення зовнішніх і внутрішніх конфліктів. Зовнішній конфлікт виникає між Лаурою та її матір'ю Амандою, які є контрастними психотипами. Аманда – екстраверт, експресивна й активна жінка, яка схильна вишлескувати свої емоції. Лаура – інтроверт, тиха, спокійна, з тендітною натурою, схильна до бездіяльності і заглиблена в себе. Контрастність їхніх характерів часто призводить до конфліктів у сім'ї. Прикладом може слугувати сварка між Амандою і Лаурою через курси стенографії. Матір розчарована через те, що її дочка прогулювала курси, надаючи перевагу мистецьким музеям і зоопарку. Буденність і монотонна робота в очах Лаури різко контрастує з чарівним світом тропічних рослин, де лунає пташиний спів. Аманда не розуміє поведінки дочки, тому що це суперечить її баченню їхнього майбутнього: “AMANDA [hopelessly fingering the huge pocketbook]: So what are we going to do the rest of our lives? Stay home and watch the parades go by? Amuse ourselves with the glass menagerie,

darling? Eternally play those worn-out phonograph records your father left as a painful reminder of him? We won't have a business career – we've given that up because it gave us nervous indigestion! [Laughs wearily.] What is there left but dependency all our lives?" [7, с. 12].

Нав'язлива ідея видати дочку заміж і постійний уявний образ візитера не дають спокою Аманді. Вона не може звикнути до різкого контрасту між її минулим і теперішнім становищем у суспільстві. Заможна і приваблива дівчина з Півдня, яка користувалась популярністю серед хлопців у минулому, і покинута матір двох дітей, яка намагається звести кінці з кінцями тепер. Минуле, яке віщувало щастя і безтурботність, протиставляється жорстокій реальності, в якій героїня існує. Аманда знаходить задоволення тільки у спогадах про роки своєї юності і широко дивується, що її дочка не живе таким життям, яке мала колись вона: "AMANDA....My callers were gentlemen – all! Among my callers were some of the most prominent young planters of the Mississippi Delta – planters and sons of planters!...Not one gentleman caller? It can't be true! There must be a flood, there must have been a tornado! LAURA: It isn't a flood, it's not a tornado, Mother. I'm just not popular like you were in BlueMountain" [7, с. 5–6].

Сповненим глибоких суперечностей є і образ Лаури. Дівчина страждає комплексом неповноцінності, який спричинений фізичною вадою (одна її нога довша за іншу). Її зацикленість на цій проблемі важко не помітити: "LAURA [in a tone of frightened apology]: I'm – crippled! AMANDA: Nonsense! Laura, I've told you never, never to use that word. Why, you're not crippled, you just have a little defect – hardly noticeable, even!" [14]. Власне сприйняття Лаурою самої себе контрастує з тим, як бачать її інші люди. Ніжна і скромна натура дівчини містить у собі чисту красу, яку дівчина ігнорує через власну неспроможність відкрити себе світу, якого вона, на її думку, не вартує. Коріння цього комплексу сягає шкільних років, коли дівчина вперше мала знайти своє місце у колективі. Перше шкільне кохання дівчини, популярний хлопець Джим називав її дуже незвичним іменем: "LAURA: He used to call me – Blue Roses. AMANDA: Why did he call you such a name as that? LAURA: When I had that attack of pleurosis – he asked me what was the matter when I came back. I said pleurosis he thought that I said Blue Roses! So that's what he always called me after that. Whenever he saw me, he'd holler, 'Hello, Blue Roses!" [7, с. 14–15]. Для Джима Лаура асоціюється з чимось незвичайним, майже казковим, як сині троянди. Скутість і фізичний недолік Лаури є не настільки помітними для інших, як їй здається, тобто її сприйняття цього недоліку контрастує із тим, як до нього ставляться інші: "LAURA: Yes, it was so hard for me, getting upstairs. I had that brace on my leg – it clumped so loud I... JIM: I never heard any clumping. LAURA [wincing at the recollection]: To me it sounded like thunder! JIM: Well, well, well, I never even noticed" [7, с. 84].

Джим має активну життєву позицію, яка яскраво контрастує із споглядальницькою позицією Лаури. Він відвідує радіотехнічні курси і вірить в своє майбутнє, героїня ж знаходить притулок у своїй колекції скляних іграшок, тоді як життя з його реальними проблемами та викликами проходить повз неї: "JIM: Because I believe in the future of television! ...[His eyes are starry.] Knowledge – Zzzzzp! Money – Zzzzzp! Power! That's the cycle democracy is built on. [His attitude is convincingly dynamic]. LAURA stares at him, even her shyness eclipsed in her absolute wonder... JIM: Now how about you? Isn't there something you, take more interest in than anything else? LAURA: Well, I do – as I said – have my glass collection" [7, с. 95].

Образ Джима, яким його пам'ятає Лаура зі шкільних років, образ спортсмена, володаря кубка, найпопулярнішого хлопця школи, відмінного співака контрастує з теперішнім Джимом – чоловіком, який намагається досягти успіху, тяжко працює над собою, не падає духом, але на момент зустрічі з Лаурою, в очах оточення, виглядає невдахою, який не виправдав очікувань. Американська мрія жевріє в ньому, він намагається донести до Лаури, що в кожній людині є проблеми і проблеми – не привід замикатися в собі: "LAURA: In what way would I think? JIM: Why, man alive, Laura! Just look about you a little. What do you see? A world full of common people! All of 'em born and all of 'em going to die! Which of them has one-tenth of your good points or mine ! Or anyone else's, as far as that goes – Gosh! Everybody excels in some one thing. Some in many!" [7, с. 94].

Літературний прийом контрасту допомагає розкрити внутрішній конфлікт Тома, обов'язки якого контрастують з його прагненнями та мріями. Його нудна робота у взуттєвому магазині контрастує з його прагненням самовираження і свободи. Герой розривається між обов'язком забезпечувати матір і сестру, виконувати роль голови сім'ї та власним бажанням подорожувати, розвиватися і знайти своє місце у світі. Ці внутрішні переживання героя спричиняють сварки між ним і матір'ю, яка вимагає від нього відданості своєму обов'язку. Конфлікт існує і між Томом і матір'ю. Аманда боїться, що він вчинить так, як його батько, який покинув сім'ю: "AMANDA: What right have you got to jeopardize your job – jeopardize the security of us all? How do you think we'd manage if you were.

TOM: Listen! You think I'm crazy about the warehouse? [He bonds fiercely toward her slight figure]. You think I'm in love with the Continental Shoemakers? You think I want to spend fifty-five years down there in that – celotex interior! with – fluorescent – tubes! Look! I'd rather somebody picked up a crowbar and battered out my brains – than go back mornings! I go! Every time you come in yelling" [7, с. 19–20]. Від домашніх негараздів Том тікає у кінотеатр. Кінотеатр – світ, де він переживає створені режисером історії з неймовірними пригодами та щасливими кінцівками, є кричущим контрастом до злиденної буденності його реального життя. Свій біль, спричинений неспроможністю

самореалізуватися, він намагається притупити за допомогою алкоголю. Його професія експліситера контрастує з піднесеним прізвиськом Тома – Шекспір. В історії, через яку Том отримав своє прізвисько, теж спостерігаємо контраст – вірші написані на банальній коробці від взуття.

На літературному прийомі контрасту побудована і проблематика твору. «Скляний звіринець» – це п’єса про вибір, вибір між ілюзією і реальністю, між бездіяльністю і дією, між ескейпізмом і готовністю прийняти виклик. Цей контраст відчувається в житті кожного з героїв. Аманда тікає від реальності в минуле, Лаура – до колекції скляних іграшок, Том – в кіно. Лаура буквально створила свій крихкий скляний світ, з якого вона не може вийти. Але після розмови з Джимом з’являється надія, що дівчина зможе відкрити себе світу і світ для себе: “JIM: Did something fall off it? I think. LAURA: Yes. JIM: I hope that it wasn’t the little glass horse with the horn! LAURA: Yes. JIM: Aw aw aw – Is it broken? LAURA: Now it is just like all the other horses. JIM: It’s lost its. LAURA: Horn!

It doesn’t matter. Maybe it’s a blessing in disguise... LAURA [smiling] I’ll just imagine he had an operation. The horn was removed to make him feel less – freakish!

[They both laugh.] Now he will feel more at home with the other horses, the ones that don’t have horns” [7, с. 101–102]. Дівчина немовби натякає, що, можливо, незабаром в її житті почнеться нова сторінка, в якій вона зробить спробу соціалізуватися. Том вирішує стати моряком.

Теннессі Вільямс є теоретиком «пластичного театру». Основи цієї концепції викладені в передмові до «Скляного звіринця». Автор за допомогою екрана, музики, а також гри світла і тіні створює особливу атмосферу на сцені, яка навіює глядачеві певний настрій, а також доповнює картину на сцені, вибудовуючи образи на очах глядача, поглиблюючи розуміння їхнього психологічного стану. Екран Вільямс використовує для ілюстрації того, про що говорять герої або що мають на увазі: “LAURA: All sorts of places – mostly in the park. AMANDA: Even after you’d started catching that cold? LAURA: It was the lesser of two evils, Mother. [IMAGE: WINTER SCENE IN PARK]” [7, с. 11]. Сцена в парку, яку глядач бачить на екрані, контрастує із тісним, стандартним, невиразним помешканням на сцені. Буденний фон звичайної американської квартири змінюється під впливом музики та світлових ефектів. Ці елементи додають п’єсі різкості, наповнюють її підтекстом. Контраст присутній також у грі світла та тіні на сцені – це важливий елемент «пластичного театру». Контрастна гра світла і тіні сприяє не тільки створенню колориту п’єси-спогаду, але і розкриттю психологічного стану героїв. Автор спрямовує яскраві світлові промені на героїв, тоді як вся інша частина сцени занурюється у таємничу приглушену атмосферу, тим самим Вільямс надає більшій значимості словам героїв, змушує глядача зосередитися на змісті їхніх слів, шукати в них прихований зміст: “Tom motions for music and a spot of light on AMANDA. Her eyes lift, her face glows, her voice becomes rich and elegiac” [7, с. 5]. “Before the stage is lighted, the violent voices of TOM and AMANDA are heard. They are quarrelling behind the portières. In front of them stands LAURA with clenched hands and panicky expression. A clear pool of light on her figure throughout this scene” [7, с. 16]. Прийом контрасту в розглянутій п’єсі Теннессі Вільямса є одним з основних прийомів, які використовує драматург для того, щоб виділити для глядача важливі моменти у житті героїв, розкрити їхній світогляд, риси характеру, проблеми та конфлікти.

**Висновки.** У результаті дослідження п’єси виявлено, що за допомогою прийому контрасту автор розкриває проблематику п’єси, розгортає основні конфлікти, змальовує характерні риси персонажів, висвітлює їхні світоглядні позиції і прагнення. Контраст є одним з основних прийомів у цій п’єсі. Образи головних героїв є контрастними стосовно один одного, протиставляються також їхні мрії і реальність, в якій вони існують.

Прийом контрасту забезпечує протиставлення ілюзії та реальності, споглядальницької та активної життєвих позицій, минулого і теперішнього, уявлення героїв про себе та думки оточення про них. За допомогою прийому контрасту розкривається психологічний стан героїв. Прийом контрасту використаний і у технічній частині постановки п’єси. Особлива роль тут відводиться грі світла і тіні.

**Перспективи подальших розвідок.** Проведене дослідження відкриває можливості для більш поглибленого і комплексного вивчення стильових особливостей п’єс Теннессі Вільямса, а також для теоретичних досліджень і узагальнень щодо використання прийому контрасту в літературних творах.

#### Література:

1. Гайдаш А. Особливості п’єси-спогаду як жанрового різновиду драматургії старіння (на матеріалі “Pride’s crossing” Тіни Хай). *Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки*. Збірник наукових праць Київського університету імені Бориса Грінченка (філологічні науки). 2017. № 10. С. 51–56.
2. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. А.М. Прохоров. 2-е изд., перераб. доп. Москва ; Санкт-Петербург, 2000.
3. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром’яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. Київ : Академія. 2007. 752 с. URL: [http://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak\\_Roman/Literaturoznavchyi\\_slovnuk-dovidnyk.pdf](http://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovnuk-dovidnyk.pdf) (дата звернення: 20.01.2019).

4. Шамина В.Б., Простова-Покровская Е.А. Языковая картина мира в поэзии Теннесси Уильямса. Международная научная конференция «Языковая семантика и образ мира», посвящённая 200-летию Казанского государственного университета. 1997. URL: [http://old.kpfu.ru/science/news/lingv\\_97/n235.htm](http://old.kpfu.ru/science/news/lingv_97/n235.htm) (дата звернення: 20.01.2019).
5. Billington M. Tennessee Williams: the quiet revolutionary. *The Guardian*. 2009. URL: <https://www.theguardian.com/stage/2009/jul/27/tennessee-williams> (дата звернення: 20.01.2019).
6. Peterson J.M. Tennessee Williams as a social critic. Thesis. North Texas State University, 1969. 130 p. URL: [https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc131111/m2/1/high\\_res\\_d/n\\_03911.pdf](https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc131111/m2/1/high_res_d/n_03911.pdf) (дата звернення: 20.01.2019).
7. Tennessee Williams. *The Glass Menagerie*. 116 p. URL: <https://bit.ly/2sRhiEz> (дата звернення: 20.01.2019).
8. The American Heritage Dictionary of the English Language. Fourth ed. updated in 2009; published in Houghton Mifflin Company. URL: [http://wn.com/the\\_american\\_heritage\\_dictionary\\_of\\_the\\_english\\_language](http://wn.com/the_american_heritage_dictionary_of_the_english_language) (дата звернення: 20.01.2019).

#### References:

1. Gaydash A. (2017). Osoblivosti p'yesi-spogadu yak zhanrovogo riznovidu dramaturgii starinnya (na materialii "Pride's crossing" Tini Khau). *Literaturniy protses: metodologiya, imena, tendentsii*. [Peculiarities of the play-memoirs as a genre type of aging drama]. *Filologichni nauki. Zbirnik naukovikh prats Kiivskogo universitetu imeni Borisa Grinchenka (filologichni nauki)*. № 10. 51–56 [in Ukrainian].
2. Bolshoy entsiklopedicheskiy slovar [Big encyclopedias dictionary ] (2000) / gl. red. A.M. Prokhorov. 2-e izd., pererab. dop. Moskva ; Sankt-Peterburg [in Russian].
3. Literaturoznavchiy slovník-dovidnik [Literary dictionary-handbook] (2007) / Za red. R.T. Grom'yaka, Yu.I. Kovaliva, V.I. Teremka. Kiiv : Akademiya. 752. URL: [http://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak\\_Roman/Literaturoznavchyi\\_slovyk-dovidnyk.pdf](http://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovyk-dovidnyk.pdf) (data zvernennya: 20.01.2019).
4. Shamina V.B., Prostova-Pokrovskaya Ye.A. (1997). Yazykovaya kartina mira v poezii Tennesi Uilyamsa [Language picture of the world in the poetry by Tennessee Williams]. *Mezhdunarodnaya nauchnaya konferentsiya «Yazykovaya semantika i obraz mira», posvyashchennaya 200-letiyu Kazanskogo gosudarstvennogo universiteta*. URL: [http://old.kpfu.ru/science/news/lingv\\_97/n235.htm](http://old.kpfu.ru/science/news/lingv_97/n235.htm) (data zvernennya: 20.01.2019).
5. Billington M. (2009). Tennessee Williams: the quiet revolutionary. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/stage/2009/jul/27/tennessee-williams> (data zvernennya: 20.01.2019).
6. Peterson J.M. (1969). Tennessee Williams as a social critic. Thesis. North Texas State University, 130. URL: [https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc131111/m2/1/high\\_res\\_d/n\\_03911.pdf](https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc131111/m2/1/high_res_d/n_03911.pdf) (data zvernennya: 20.01.2019).
7. Tennessee Williams. *The Glass Menagerie*. 116. URL: <https://bit.ly/2sRhiEz> (data zvernennya: 20.01.2019).
8. The American Heritage Dictionary of the English Language. Fourth ed. updated in 2009; published in Houghton Mifflin Company. URL: [http://wn.com/the\\_american\\_heritage\\_dictionary\\_of\\_the\\_english\\_language](http://wn.com/the_american_heritage_dictionary_of_the_english_language) (data zvernennya: 20.01.2019).

#### Анотація

#### Н. ТЕЛЕГІНА, О. ПАСІЧНИК. ПРИЙОМ КОНТРАСТУ У П'ЄСІ ТЕННЕССІ ВІЛЬЯМСА «СКЛЯНИЙ ЗВІРИНЕЦЬ»

У результаті дослідження проблематики, конфліктів, героїв та специфіки постановки п'єси виявлено, що за допомогою прийому контрасту розгортаються основні конфлікти, розкриваються характери героїв і їхній психологічний стан. Драматург протиставляє ілюзію та реальність, минуле і теперішнє, бездіяльність та активну життєву позицію, уявлення героя про себе та сприйняття його оточенням. Контраст є не тільки одним із основних літературних прийомів, використаних автором у процесі створення п'єси, але і одним з ключових прийомів, запропонованих Теннессі Вільямсом для постановки п'єси на сцені. Особлива роль тут відведена грі світла і тіні. Прийом контрасту дає змогу драматургу створити особливу атмосферу на сцені, акцентувати важливі для глядача деталі і наповнити п'єсу глибоким підтекстом.

**Ключові слова:** контраст, конфлікт, ілюзія, реальність, протиставлення.

Summary

**N. TELEGINA, O. PASICHNYK. CONTRAST  
IN TENNESSEE WILLIAMS' PLAY “GLASS MANAGERIE”**

Tennessee Williams' play “The Glass Menagerie” has not been investigated from the perspective chosen in this article. On detailed investigating the problems, conflicts, characters of the play and the peculiarities of its staging, recommended by the author, we discovered that contrast is one of the most important literary and staging devices used in this play. Contrast is used not only to create and develop internal and external conflicts, but also to depict the characters' traits. Juxtaposition of the characters reveals their strong and weak points.

Amanda and Laura are presented as contrasting personality types. The conflict between them is inevitable. There is also a conflict between Tom and Amanda, caused by the contrast between Tom's plans and Amanda's expectations, concerning Tom's doing his duty as the head of the family. Tom's inner conflict arises from the contrast between his sense of duty and his desire of freedom. One of the reasons for Laura's inferiority complex is the contrast between the way her physical defect is seen by her and by her environment.

Amanda feels strongly the contrast between her past and her present. There is a contrast between Jim, a promising young man in the past and Jim, a loser, though full of hope at the present. Still Jim is a man of action, so Laura's inertia contrasts with his attitudes. The contrast between escapism and readiness to meet the challenge contributes much to the realization of characters' plight. The contrast between illusion and reality is a characteristic feature of the characters' existence.

The principles of the “plastic theatre”, created by Tennessee Williams, demand specific use of lighting. As a result light and shadow effect helps to stress the details and reveal the character's psychological state.

Thus, contrast in the investigated play gives an impulse to the development of both inner and outer conflicts, emphasizes characters' personal problems, deepens psychologism, makes the impression stronger.

**Key words:** contrast, conflict, illusion, reality, juxtaposition.